

ENTORN DE LA NARRATIVA BREU
(Jordi Puntí: *Això no és Amèrica*,
Ed. Empúries. Barcelona, 2017. 224 pàgines)

Rafa Gomar

Dins de les nostres lletres, la narració breu ha tingut un conreu excepcional, fins al punt que com va assenyalar Joaquim Molas en la seua *Justificació*¹ en alguns moments de la història, aproximadament entre 1865-82; 1912-25 o 1939-56, va ser el gènere narratiu per excel·lència. I ell, com la gran majoria quan realitzen una tasca semblant, també s'hi queixa de les restriccions i la reducció de material a què s'ha hagut de sotmetre per decidir-se. “En aquesta antologia, dono una mostra del gènere més reduïda del que inicialment havia previst” (pàg. 5).

I és que l'atenció dedicada de debò a la narrativa curta —llevat de l'obra de dos o tres autors molt concrets— és tan poca que, a la fi, tot-hom que s'hi acosta acaba dient més o menys el mateix una i una altra vegada. És a dir que com a resultat final ens quedem sense disposar d'uns estudis literaris o d'investigació valuosos que puguin servir de base ferma i de continuïtat crítica del gènere i les seues tendències, característiques, temàtica, estructures o estils, més enllà de ressenyes esparses.

De fet, hem de rastrejar revistes, les escasses antologies aparegudes o llegir alguns pròlegs per a fer-nos una idea bastant simple —“perquè no és el lloc adient” o “inconvenients deguts a limitacions d'espai”— de la vida i la història d'aquest gènere a casa nostra. I si descomptem les ratlles dedicades a la qüestió de sistematitzar la nomenclatura i la definició, les que s'empren per a establir les seues diferències entre la

1 *Antologia de contes catalans I*. MOLC. (1982), núm. 93. Ed. 62 i La Caixa.

JORDI PUNTÍ

AIXÒ NO ÉS AMÈRICA

Empúries narrativa

novel·la o la poesia —en comptes de dedicar esforços per a unes característiques pròpies sense comparacions—, o les defenses contra tots aquells que encara consideren la narrativa breu com “un enjogassament previ a la novel·la”, una “pèrdua de temps” o opinions desqualificadores per l’estil, el balanç encara resulta molt més minso. I si tot això és una norma general aplicable a la gran part d’altres literatures, en la catalana i, ací, al País Valencià, s’agreuja encara més.

El percentatge de llibres de relats publicats per les nostres editorials és francament ridícul. Només cal fer una ullada als catàlegs o als llibres guanyadors dels premis considerats importants per adonar-se’n. És a dir, que llevat d’alguns autors determinats i alguns premis establerts —no massa—, que després no tenen cap repercussió crítica, ni pes literari, el gènere narrativa breu en format de llibre, recull de contes, continua relegat a un pla testimonial, sota la dictadura de la novel·la o d’algun tipus de novel·la. Xoca que algunes editorials que s’interessen per l’ensenyament quasi com a mercat exclusiu, rebutgen sistemàticament el conte, el recull de contes, com a recurs didàctic de primer ordre.

Així que, tot plegat, en una societat literària com la nostra, que encara hi haja un bon escriptor que insistisca a conrear el relat curt, que pugui publicar un llibre de relats curts i s’hi haja guanyat un lloc entre els literats i la gent lectora, és un mèrit grandíssim. De fet, resulta ben curiós que en la mateixa pàgina web del grup 62 on s’inclouen els anteriors llibres de relats de Jordi Puntí, davall de *Pell d’armadillo* (1998) i *Animals tristos* (2002), se’ls qualifique de “novel·la contemporània”. Per cert, el llibre que ressenyem presenta uns arguments on la vida sembla més plàcida que en aquests dos anteriors i, a més, es diferencien en què en aquestes històries es localitzen en llocs concrets: Barcelona, l’Eixample dreta, el passeig de sant Joan, el Maresme...

Això no és Amèrica (2017) és un recull de nou relats on Puntí afegeix una nota final en la qual, entre altra informació, explica que van ser encàrrecs publicats en diferents espais de manera independentment i que ha hagut de fer una gran labor de reescriptura per tal d’elaborar un llibre amb una unitat conceptual; unitat que des del meu punt de vista aconsegueix de manera reeixida. Amb tot, encara que reconec que alimenta la curiositat dels lectors, aquesta nota final és més una deferència de l’autor que una necessitat.

L’autor de Manlleu ha unificat l’estil i la forma i ha adaptat els relats a la seua concepció actual de manera de narrar perquè tinguin un substrat comú. Fins i tot a l’hora d’ordenar els relats dins del llibre, no

s'ha conformat a col·locar-los cronològicament, tal com els havia escrit i publicat, que hauria estat el més fàcil, sinó que també ha reelaborat l'ordre perquè seguisquen un ritme intern.

Els qui ens dediquem a aquest ofici sabem que rescatar contes amb tanta distància —fa quinze anys de l'anterior llibre de relats— implica un esforç d'adaptació notable. És veritat que els hem escrit nosaltres mateixos, com també que tenen el nostre segell, però cada època, cada etapa, té unes característiques que sovint determina la impossibilitat de “reciclar-los”. Reescriure per a infondre una atmosfera semblant i/o unitària implica una força de voluntat de ferro. Si ho analitzem bé, escriure és reescriure i no una, sinó diverses vegades, segons la destresa i/o l'exigència de l'autor, però que el resultat siga bo i coherent és difícil i implica un saber fer francament envejable.

El lector no ha d'advertir que la naturalitat aconseguida ha estat producte d'hores de treball, simplement ha de veure's arrossegat a passar els fulls amb més o menys interès i plaer. Davant l'excel·lència de llibre, les virtuts de Jordi Puntí es multipliquen.

Un dels lligams en aquests relats és la música. No és el comú denominador i no té la força suficient per ser el fil que els d'embasta. Això sí, des del títol —una cançó de David Bowie i Pat Metheny: *This is not America*—, fins a les cançons d'Orange Juice, *Yesterday*, *A forest* dels Cure, *Waterloo* dels Abba, els Eagles, Billy Joel o Dire Straits hi són presents. Aquestes cançons de vegades fan de decorat i ambientació de les escenes i l'època en què es mouen els personatges, però d'altres poden servir per copsar els canvis evolutius d'algun protagonista, desfer la tensió dins d'un cotxe o unir destinacions inesperades. Les cançons també emmarquen l'època en què es mouen els personatges, els anys 80, una època anterior a les xarxes socials. De fet, un dels relats, *Premi de consolació*, significativament, du com a subtítol: *conte analògic*.

La citació del primer full és un vers del poema *Amèrica* d'Enric Casasses i representa una contraposició del títol. Com hem dit, *Això no és Amèrica* és el títol, però *Amèrica és el poble del costat*, la citació. Caldria llegir el poema sencer per ratificar que és qualsevol poble de Catalunya. (Si teniu curiositat us recomane que l'escolteu. És la cançó número 7 de l'excel·lent disc *La manera més salvatge*, d'Enric Casasses i Pascal Comelade).

Si la música és un tret quasi constant en els relats, els fils vertaders que els connecten són el moviment com a font de creació o el procés

que fa canviar, i la solitud. Els personatges solen ser solitaris i Puntí els belluga en l'àmbit emocional, professional i vital. No són pessimistes i, com que sovint necessiten evolucionar, alguns busquen respostes i d'altres s'entesten en el present i la quietud interior, com si tan sols visqueren dels somnis i la fantasia. Amèrica és el lloc on els somnis es compleixen? Molts dels personatges es relacionen amb el passat mitjançant els records, però sovint fa l'efecte que es tracta d'un passat imaginat o somiat, com si buscaren res extraordinari dins de la rutina quotidiana; una rutina que tan sols pot combatre's amb les pròpies fantasies poades d'un desig, d'una anècdota o un detall aparentment insignificant. Amb tot, al final de la narració *El miracle dels pans i els peixos*, llegim "Tard o d'hora tothom descobreix el paper que li ha tocat al teatre de la vida". És l'avís que molts dels personatges en són conscients i en el fons saben que els somnis te'ls has de crear perquè segurament no s'acompleixen.

L'atzar també està present com l'inici o l'oportunitat d'un canvi personal i hi ha algunes circumstàncies que recorden elements que l'autor americà Paul Auster incorpora a les seues narracions. Curiosament, la *Trilogia de Nova York* es cita en la pàgina 23. La Mai la protagonista del relat *Vertical*, vol seguir el joc de perseguir que s'hi fa.

Jordi Puntí domina l'habilitat narrativa per a conduir el lector pels diversos camins que traça. En fa marrades i sap tornar al fil argumental amb naturalitat. El seu estil empra un llenguatge directe i de fàcil comprensió, t'arrossega i et fa còmplice amb el seu ritme àgil i dinàmic, esperonat sempre per un sentit de l'humor latent i implícit, que de vegades esdevé humor negre, com ara en la narració *Ronyó*, en el qual dos germans que fa molt de temps que no es veuen ni es parlen, entaulen una relació epistolar perquè un d'ells se n'ha de fer un trasplantament.

A mi, m'han agradat tots els relats, però si m'obligaren a triar, n'escolliria dos que m'han semblat extraordinaris. *La mare del meu millor amic* és una narració eròtica. Un diumenge de vesprada, un home casat i amb una filla, va a un pub per trobar-se amb la senyora Elsa, que és la mare d'un amic que va ser la seua obsessió eròtica fa vint anys, quan era adolescent; un desig no viscut aleshores que ara es materialitza. I *Intermitent* en què el protagonista —quatre dies a la setmana durant quinze anys—, resulta ser un autoestopista que recorre el mateix trajecte amb un misteriós maletí, com si volguera perdre la solitud i retrobar l'al·licient de viure amb la conversa amb els altres i fabula ser una llegenda

urbana. També destacaria *Set dies al vaixell de l'amor*, l'argument del qual és una parella que se separa precisament quan volen celebrar un viatge d'aniversari. I *Premi de consolació* on l'autor rescata, combina i actualitza dos temes amorosos de la literatura medieval: Un home que s'enamora de la imatge d'una dona que no ha vist mai, però que sap que li agrada la mateixa cançó que a ell, i l'altre quan el personatge s'afaita, es fa un tall, li cauen les gotes de sang al lavabo i, en desfer-se, hi veu el rostre de l'estimada.

El llibre acaba en el relat *La paciència*, on Jordi Puntí es transforma en el personatge protagonista, en un joc de ficció i no ficció que finalitza en una imatge onírica on baixa unes escales que ignorem on condueixen.

Cada autor té el seu ritme d'escriptura i m'agrada que el de Jordi Puntí siga lent, que deixi reposar els textos fins que maduren. Segons ha declarat, Puntí, està preparant una novel·la sobre el músic català Xavier Cugat, però esperem que continue prestigiant la narració curta. *Això no és Amèrica* és un llibre que qualsevol lector, sobretot els entusiastes de la narrativa breu, hauria de llegir. No cal anar a Amèrica per fruir dels bons relats.